(Трагедія)

Не отблеск, отблеском рожденный,-
Ты по себе свой край оставь,
Твоею песней утвержденный...

А. Твардовский

ПРОЛОГ

Мої віки слідом за мною ходять:
Од вітряків до полиску ракет,
Фотон і Пишна паска великодня,
Усе — до лаконічності штиблет.

Надії бубнявіють цвітом вишень
У сонцем зацілованих садах.
Слова мої! Шикуйтесь сміливіше —
Пилюка зір хай шерхне на вустах.

Навіщо я? Куди моя дорога?
І чи моя тривога проросла
Од сивої печалі Козерога
До сивого чорнозему села?

Що маю нести в сиві-сині далі?
Пшеничну ласку в молодих руках
Чи чорний рак водневих вакханалій,
Що серце їсть п'яти материкам?

Я — переклятий ворогом не тричі
(Рубцями ран закутана душа),

Дивлюся зорям в мерехтливі вічі,
В оранжеве шептання: "Поспішай!"

Хрустить повітря вафлями сипкими,
Ковтаю з вітром чорнобривий спів...
Яку гіркоту корабель нестиме,
Бо я ж не наробився, не одкипів!

Збираю я в долоні сині тіні,
Прощаюсь із синицею, з Дніпром,
Бо в мене не Ньютонове тяжіння,
А галактичне — в безвість напролом.

Сковороду зустрів я у трамваї
(Блукає він по світу двісті літ).
Смушеву скинув і мене питав,
Чи можу Сонцю передать привіт.

Чоло в старого з жовтої розлуки,
Мільйони зморщок пов'ялили вид,
Меланхолійні філософські руки
Ціпком тривоги пробують цей світ.

Шепоче він: "Ти відлітаєш, сину,
На лобі в тебе знак неправоти.
Щоб корабель не став за домовину,
Візьми благословення — і лети.

Пройдись землею. В серце йди людське ти,
Питай у нього дозволу і права,
Бо якорі космічної ракети
Вросли в народ —
навічно, аж іржаво".

ПЕРША ЧАСТИНА

СЕРЦЕ НАВСТІЖ

Божевільна, Врубель і мед

Свій білий плащ накинув я на плечі
І сонячне кашне,
І дихав мудрістю
і сподіванням вечір,
І поїзд мчав мене.
Гойдались грона хмар
і нахилялись в руки,
Грибами віяв ліс.
Дуби тужили, як дозрілі муки,
І місяць тугу ніс.
В хиткім промінні прочинились двері —
І в віялі дощів
Із пляшкою холодної мадери
У чорному плащі
Ввійшов. Поставив. Збуджено застиг.
Простят мені.
Переливались в смугах світляних
Два келихи скляні.

Незнайомий:

Я — вічний чорт. І, лай мене й не лай,
Я поведу тебе в таку дорогу,
Що проклянеш ти свій священний край,
І замір свій, і молоду тривогу.
Ти перетрусиш кісточки дідів,
Ти корогву розірвеш на онучі
І тому, хто тобі так догодив,
У чорну пащу кинешся із кручі.
То буде з мукою, з печаллю в сто віків,

А нині можна просто, полюбовно..
Іди до нас, до наших трунарів,
У наше кодло, вічне і стомовне.
Ми кришим душі, цвіт б'ємо морозом.
Нас — чорна ніч, а вас — якийсь мільярд..

Це не погроза.
Чого ж ти варт,
Як віриш в справу липовую?
Ти ж хлопець свій!

Я:

Кінчай — вип'ю...
За твій упокій!

Ми йшли удвох. Ліси полум'яніли
Одспіваним, стухаючим вогнем.
Тополь дівочих золотисті стріхи.
Тримали сонце над блакитним днем.

Хатки біліли, чепурились стріхи
Дівчата в небо пісню понесли.
Хлоп'ята колесо котили і для втіхи
Пускали змія між осінніх слив.

Мій чорт був у модерному костюмі.
Плащ — на руці. Крізь скельця окуляр
Він розсипав очиці синьоглумі,
На призьб пекучий непростиглий жар.

Тут сива жінка вилетіла з хати:
"Ой діточки, коханенькі, сюди
Ідіть до мене. Я ж бо; ваша мати.

У мене свято нині. Бригадир
Щось загордився. Не вітають люди.
Та людям не до мене, боже мій.
Мене лиш цуцик й півничок не гудять,
І котик в мене в, і є бджолиний рій,

Синочки в мене — всі сьогодні дома.
Приїхали. Спасибі їм, спаси..."
Я бачив — бралась попелом солома
Під колір сивої красивої коси.

Така печаль бриніла в її зорі,
Що дуб од погляду німів і тріпотів.
Каміння розсипалося на порох,
І я ламав свої шаблюки брів.

Ввійшли у хату. На столі — горілка.
Хтось горло мені кліщами здушив:
Три ложки, три виделки, три тарілки —
І жодної душі.

Собака за столом, і кіт хлебтав драглі,
І півень звично сокорів на лаві.
"Ой діточки, синочечки малі,
Ну, випийте, красавчики ласкаві.-

Вона чарки підносила котові,
Собаці й півневі — на ймення звала їх.-
Андрієві це буде, це Петрові.
А це Ванюші — вистачить на всіх.

Ще й гості в нас. Просіть до столу, діти!"
І божевільна у танок пішла.

І навіжений, і проклятий вітер
Крутив її круг чорного стола.

Три козаки ридали над старою
І не могли зійти з кривавих рам.
Той під Берліном, той в сніжнім завою
Десь під Варшавою, і третій там...

Ридали козаки в порожнім домі,
А мати, сива і страшна, пливла
Над білим світом по святій соломі.
Кругом планети йшла — кругом стола.

"Ой синочки-синочечки,
Славні огірочечки,
Чубчики-любчики,
Маленькі голубчики.
Ходить Гітлер по Вкраїні,
Носить жорна при коліні:
— Якби вас перетовкти
Та од Сталіна втекти.
А я сиджу на рядні
Та рахую трудодні.
Сюди — кидь, туди — кидь,
А ти, старий діду, цить".

Тут двері розчинились. З того віку,
І з того світу в хату Врубель вбіг,
Завмер на мить, дивився на каліку,
І впав на збитий тугою поріг,

І прошептав: "До Третьяковки нині
Така печаль долинула відсіль,

Що Демон все розкидав на картині,
Всіх розігнав, відчувши дикий біль.

Його журбу оця печаль зв'ялила,
Від сорому себе він в груди б'є.
Горіли фарби, і тріщали крила...
Вклоняюсь вам — Страждання ви моє!"

А мати нам у ринку мед давала,
Густий осінній захолодий мед.

Медове листя за вікном кружляло,
Печаллю повиваючи свій лет.
"Тож, гості дорогенькі, на дорогу
Візьміть гостинець — ринку ж занесіть".
Я поклонився матері у ноги
І диких дум порвав жорстоку сіть.

Я сивіти почав у двадцять п'ять
Од тої хати, од скорботи тої.
Ця мати вміє сина виряджать,
Затужить тонко серцем і рукою.

Вона постане, чиста і тривожна,
Зіпершись на печаль свою внизу,
І дасть мені в космічне бездоріжжя
Мед — доброті і роздумам — сльозу.

Похорон голови колгоспу

Його несли на жилавих руках,
На гніві, на невизрілому смутку,
В кленовій жовто-білій домовині-

Сорокалітнього красивого мужчину —
Його несли на жилавих руках.

А я стояв із невідчепним чортом,
А я ішов дорогою з людьми.
І гнулися від горя їхні плечі.
Я захлинався музикою суму.
Ми шапки вітру одягли із чортом.

І слалась листом молода дорога,
Солом'яні брилі хати скидали,
І синій жаль світився в їх очах.
Жінки ридали, і тини, і коні —
І так поволі слалася дорога.

Востаннє він піднявся в домовиш,
Рукою сперся на ребро гембльоване,
В ребро життя втиснув востаннє руку
І смерть прокляв очима і губами,
Коли піднявсь востаннє в домовині:

"Одну легеню я віддав війні.
А вам віддав і серце, й мозок свій,
І злість свою, й легеню ту останню,
І сивий сум свій, і красу любові,
Яку зберіг в страховищі війни.

Ось хата Гапчина, похилена, низька.
Я завинив навіки перед нею,
Перед її убогістю. Прощай!
Мені ти не даси спокою на тім світі,
Вдовина хато, змучена, низька.

Прощайте, ферми! Й ви, воли розумні!
Й сторожкі коні в траурнім вбранні,
І чисте сонце, й люди, й лист кленовий!
І ви, машини, й ти, кринице вірна!
Прощай, дорого! Й ви, води розумні!

А ти, Бетховене, прости мені за те,
Що я не мав часу прийти до тебе,
Що знаю я симфонії полів,
Але твоєї жодної не знаю.
Прости мені, Бетховене, за це.

І ви, Родени, Моцарти й Ейнштейни,
Ходив я часто до людського горя
І повертав його очима в сонце.
Одним багатий, іншим бідний я.
Простіть, Родени, Моцарти й Ейнштейни.

А ти, Степане, п'яний і сьогодні.
Прости, що лаяв рідко я тебе.
Що в смуток твій я не ввійшов душею,
І ти, хмарино сиза, прощавай,
Дощем поплачеш по мені сьогодні.

Ми з вами хліб робили, цукор чистий,
І рідко ми дивились на красу.
Прости, Марино, що не надивився
Я на вуста твої і очі сині.
Ми з вами хліб робили, цукор чистий".

І він притих. Хрестами зводивсь цвинтар,
І голова ковтнув життя востаннє —
Кругом чола кружляв супутник в нього,

Утворюючи німб простій людині,
Що вмерла, бо хрестами зводивсь цвинтар.

Шептало Небо до Землі-сестриці:
"Візьми його у себе — славне серце.
Бо скоро я прийматиму у лоно
Твоїх синів, коли застане смерть",-
Шептало Небо зверхньо до Землі.

І Мефістофель насміхався з мене,
І грудку шани кинув на труну я
І сивів я.
Збирались в небі сльози.
Ридали хмари, кутаючи сонце.
І Мефістофель насміхався з мене.

Мене хрестили всі хрести довкола,
Благословляли люди і дерева,
І голова червоною зорею
Мене благословив в дорогу синю.
Поля чорніли, як муар, довкола.

Невидимі сльози весілля

Гей, у коло, подорожні!
Чарку їм, бояри!
І кружляли, вирували, гупотіли пари.
Хто сміявся-заливався,
кого сон завіяв.
Молоденький барабанщик
булаву посіяв
І шукає на долівці.
Пахне кропом в хаті.
Кукурікають на стінах півні пелехаті.

Вітер голову просуне,
візьме руки в боки,
Пронесеться з сватом Гнатом
вивертом високим.
Садівник бере у руки квашені,
пахучі,
Жовто-сизі, повнощокі,
з хвостиком закрученим,
Кум в наливку губи мочить,
щось кумі шепоче,
Вус вихрястий, попелястий
щоку пролоскоче.
Молодий — красивий, гордий,
зверхньо очі мружить,
Сизим соколом вприсядку
по долівці кружить.
Дітвора багатоока стукав у шибку
До тонкої молодої
несуть тоншу скрипку.
Сутенів. Вечоріє. Блакитніють вії.
"Ти заграй нам, наша мріє,
пісне, Соломіє".
І заграла-затужила, розкрилила крила.
Зразу хрипко, потім скрипка
сльози проросила.

Скрипка-Соломія:

Я — дівчина, я — скрипка тонкостанна.
Я — ніжна ніч у зорянім вінку.
У мене тіло з білого туману,
Із сонця у хмарнннім сповитку.

Я — мерехтлива чорнобрива птиця
Із крилами жевріючих світань,

Переді мною м'якне синя криця,
Бо мука моя сива і свята.

Несу я ніжність у світи жорстокі,
її бджолою брала я з століть,
Щоб в ці скажені і трагічні роки
Коханому хоть хвильку пробриніть.

Я хочу дати зоряного сина
Тому, що рветься крізь ракетний грім,
І докором хай буде ця хвилина
Тому, що зветься судженим моїм.

Ви шлюбну постіль стелите грошима,
Зірки у вас не сіються з руки.
Даровані золочені зажими
П'ють кров душі, як золоті п'явки.

А в мене ж тіло з білого туману,
Із сонця у хмариннім сповитку.
Я — дівчина, я — скрипка тонкостанна.
Я — ніжна ніч у зорянім вінку.

Так квилила, так тужила,
сльозою росила,
Отак крила розкрилила дівчина красива,
Аж зірками проростала
темно-синя шибка.
На столі в риданнях билась
тонкостанна скрипка.

Українські коні над Парижем

Заслуженому майстрові народної
творчості Омелянові Залізняку

Цей світ живий витворював не бог,
А чоловік з Адамової глини,
Цей світ пофарбувався і просох —
Просився в серце зрячої людини.

Коти тут ніжились,
шугали тут жар-птиці,
Із глини ліплені, пропечені вогнем.
Жевріли зеленіючі очиці
В таких тварин, яких не відав Брем.

Я не звертав уваги на коня.
"Дитяча забавка",-
подумалось недбало.
Козла дзвінкого тихо з шафи зняв
І задивився на роги небувалі.

Я був сліпий — і кінь помстив мені,
Коли на нього позирнув я вдруге:
Мені він кинув душу в пломені,
І трісли неіснуючі попруги.

Зробив він з мене дикий сизий степ,
Байдужого жбурнувши літ на триста.
І мчала по мені крізь марево густе
Орда іржача, буйна і розхристана.

Він поводир був, імператор-кінь,
Він бив мене копитами некутими,
Щоб десь там через кількасот років
Не йшла байдужість в зорі п'ятикутні.

Я подивився вдруге. Він мене
Зробив Дніпром, чи то пак Бористеном.
Я ждав — він зараз орди прожене
Нутром блакитним в розпалі шаленім,

А він прийшов і хмари з мене пив.
Вуздечка срібна вилася розгублено.
Із-за полинних гіркнучих снопів
Лоша він кликав — принца ніжногубого.

Я подивився втретє. І проріс
Палацами, халупами й мостами.
І Сена бігла по мені навскіс,
А в ній купались і дерева й храми.

А по мені на скіфському коні
І наді мною в строгім неспокою
Пікассо мчав крізь хмари срібляні
І голуба притримував рукою...

Прости мене, розумний коню мій,
За темноту, що з горя попеляста,
І поведи крізь цих рядків сувій
До свого бога, до творця, до майстра.

На тій майстерні не шукай табличок,
А просто йди із серцем під рукою,
Де сивий муж із глини коней кличе
Й воли в печі ремиґають юрбою.

Де по незвичній сум'ятній палітрі
Тривога йде з-за дальніх небокраїв:
Сидить корова в чорному циліндрі
І бомбу ратицями чорними ж тримає.

І скачуть коні через бюрократів
В Москву, в Париж — некуто і красиво,
Негнуздані і волею багаті,
Вкраїну мчать на вицвічених гривах.

Як задні ноги — біля стін Софії,
Стрибок — передні на столі в Амаду.
А Залізняк щось сумовито мріє
Й сіда до нього Вічність на пораду.

А скіфський кінь із мазаної хати
Чумацьким Шляхом зорі прогортає...
Ну, що ти скажеш, бісе плутуватий,
Про хуторянську долю мого краю?!

ДРУГА ЧАСТИНА

НІЖ У СОНЦІ

Радіограма японських рибалок

Ми витягли сіті,
на палубу сипали рибу.
Тільки сходило сонце,
як ми починали улов,
І меншали тіні
на висрібленій лусці,
І сум наш зникав,
спалений сонцем і рибою.
Ми знову закинули сіті
у води надії.
Чекали нас діти голодні
й вагітні дружини.
Ми витягли сіті,

на палубу сипали рибу.
Як раптом —
спинилися наші тіні.
Ми очі звели на чисте
блакитне небо.
Попадали ми на палубу,
колінами мнучи рибу.
І билися разом з нею, і теж
задихалися з нею.
Ми стали нікчемною рибою, хіба що
з ногами й руками.
Спинилося сонце на небі,
на небі спинилося сонце.
А потім пішло назад
і сипало іскри на землю.
Сонце пішло на Америку.
Ми били один одного —
Мо', сон навіявся звідкись,
і це нам лише наснилось.
Та сонце пішло на схід — і ми
божеволіли скопом.
Ми витягли сіті з води
і їх закидали в небо,
Щоб сонце зловити — спинити
цю золоту і єдину
Рибу неба, рибу предків
й нащадків наших.

Повідомлення агентства
Ассошіейтед пресе (Америка):

Слухайте, слухайте всі:
Кінець правді, кінець красі.
З мису Канаверал (знай силу нашу)
Вчора ракету пустили.

А росіяни безсилі.
Ех, заварили ж ми кашу —
В Сонце всадили ножа.
Гітлер би з радості заіржав.
Автомат ракети вдарив ножем
Сонцю в палаюче серце,-
Ми у всесвітньому герці,
Пальму першості ми несем.
Ніж Америки в сонячнім серці.
Комуністи безкрилі.
Комуністи безсилі

Інтерв'ю Хемінгуея
кореспондентові Франс Пресс:

Кров Сонця спалить все на світі,-
Кричить газет лякливий хор.
Так! Це кінець людській кориді.
Догралось людство-матадор.

Повідомлення інституту
пораненого сонця (Париж)

Вчена рада інституту вирішила на своїх
численних засіданнях

1. Сонце-це втілення людських прагнень до правди,
до краси, до сміливості, до ніжності і т. д.
Як виникло Сонце? Сонце виникло у фокусі
людських поглядів, звернених у небо, бо ж людина
звикла дивитись у небо, якщо вона не тварина.

2. Чому Сонце не стоїть на місці?
Бо ж треба зібрати в себе всі прагнення і

помисли білих і чорних, жовтих і червоних
людей, в ескімосів і полінезійців, в академіків
і сміттярів і, крім того, треба ще світити.

3. Чому на Сонці плями?
Всяка людська підлість, дим війни і крик вдів
споконвіку осідають на Сонці Тому воно так
потемнішало

4. Смертельно зранене Сонце стікає полум'яною кров'ю
і заливає вогнем всю Америку. Атлантичний океан
обмілів уже наполовину. Атомні підводні човни
лежать з акулами і китами на суші. Людство
гине. Наші повідомлення йдуть з Парижа, з
підземелля. Невідомо, чому Сонце повертається
назад. З Москви повідомляють, що кожному
комуністові видно ніж неозброєним оком, а ми його
не бачимо і в найсильніші телескопи.

5. В Москві створено Комітет порятунку Сонця і
Землі: Голова Комітету — Ленін. В складі
Комітету кращі сини всіх віків і народів

ЕПІЛОГ

Чоло я витирав і мчав сюди,
Бо Сонце з Заходу летіло вже на нас,
Як Лев поранений,
воно неслось на небі,
По хмарах, по зірках і по супутниках,
І слід тягнувся золотий, кривавий,
Як шлейф печалі і близької смерті.
Я двері прочинив, я чув їх голоси.
Навшпиньках я пройшов до них і сів

За круглий стіл, кулястий, як планета,
Де засідав тривожний комітет.
Я витяг ринку меду, подаровану
Старечими руками божевільної —
Мудрющої праматінки-печалі,
Дихнуло поле медом доброти,
Хліб мудрості лежав тут на столі.
Я пам'ятаю, Ленін пильно стежив
За кожним моїм порухом і поглядом,
І він казав, як смертнику, мені:
"У Сонці Правди — ніж. Лети туди.
Врятуй планету — Сонце порятуй.
Народ недосипав, недоїдав.
Ракету ми зробили з хліба й сліз,
Із гордості і доброти людської.
Це наймічніший сплав — ти долетиш.
Назад не вернешся,
бо не простиш собі,
Собі — Людині — не простиш за те,
Що ти і досі не зробив планету
Квітучим садом, а терпиш двобій".
"Ніж у мистецтві",— бурунив Бетховен.
"В науці чесній ніж!" —
Курчатов додавав.
І раптом ми почули дикий стогін,
І ми поглухли, бо Земля стогнала,
Напівобпечена, змордована і сива.
І тільки серцем ми почули стогін:
"Рятуйте мене, діти! Годі вам
У суперечках убивати роки.
Я ваша мати — з пальмами, калинами,
З березами, ялинами.
Мене вогонь оголює —
Я божеволію!"
І стало Сонце в небі, й ми почули

Його шептання, вогняне й суворе
(Воно спинилось просто над Москвою):
"Вмираю, люди! Вийміть клятий ніж!"
Я одягав спорядження і йшов
До сизої ракети-домовини.
І божевільна мати йшла за мною,
І півень йшов, і йшли собака й кіт —
її сини, народжені безумством.
Вона принесла меду на дорогу.
Встав голова з могили і прощався.
Він став землею вже наполовину:
"Ти вмреш у небі,
в Сонці вмреш, синочку".
І Залізняк приніс мені в дорогу
Свого веселого й наївного коня,
Що гривою патлатив і зорив
Білком прозріння на пекельне небо.
Йшла Соломія-скрипка. Біля персів
Вона тримала зоряного сина.
Він годувався молоком прощання
І дико й жахно позирав на сонце.
А стартовий майдан
був величезним серцем,
Навстіж одчиненим. Мене покинув біс.
Його ножа підлоти я пізнав
У зблідлому пораненому Сонці.
Дивилося воно в мої незрадні очі...

Спасибі вам за смуток планетарний,
Мої премудрі й нерозумні люди.
Спасибі вам за те, що я — ваш брат.
Дивіться серцем — спалахну я скоро.
А чорний ніж впаде на білі руки
Моєї матері,
Коханої моєї

Шовковим трауром.
На золотім щиті палаючого Сонця
Умру я переможцем.
Прощавайте!